

О. М. СУХІНА,
*кандидат економічних наук, Doctor of Philosophy in Economics (Ph.D.),
старший науковий співробітник відділу економічних проблем екологічної політики
та сталого розвитку
ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”
(Київ)*

ВІД МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОГО КАПІТАЛУ — ДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО

О. М. SUHINA,
*Cand. of Econ. Sci., Doctor of Philosophy in Economics (Ph.D.),
Senior Sci. Researcher of the Department of Economic Problems of Environmental Policy and
Sustainable Development of the Institute of Environmental Economics and Sustainable Development
of the NAS of Ukraine
(Kyiv)*

FROM THE MINERAL CAPITAL TO THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL

Людський капітал як головний фактор розвитку інноваційної економіки формується за рахунок інвестицій в інтелектуальну діяльність, а також підвищення рівня та якості життя населення. Значна частина людського капіталу в Україні та Росії могла б розвиватися за рахунок мінерально-сировинного капіталу, якби існувала адекватна система рентного оподаткування надрокористувачів, як це діє в багатьох країнах. У США (штат Аляска), Норвегії, Швеції, Об'єднаних Арабських Еміратах (ОАЕ), Кувейті, Австралії, Канаді, Казахстані, Малайзії, Індонезії та інших країнах гірничодобувні підприємства віддають державі більшу частку прибутку (навіть до 85%), частина якої виплачується у вигляді дивідендів кожному громадянину, чого немає в Російській Федерації (до речі, в Україні — теж).

Наприклад, у Норвегії, на відміну від Росії, де також видобуваються значні обсяги корисних копалин, довгостроковою метою державної політики є перетворення країни на державу-рантє, щоб забезпечити майбутнім поколінням можливість скористатися перевагою, пов'язаною з нинішніми нафтовими багатствами країни. Норвежці виходять з того, що природні ресурси — нафта і газ — це не надбання окремих осіб, окремих компаній, а всього суспільства, і від їх розумного використання залежить майбутнє країни в цілому. Тому на особистий рахунок кожного норвежця надходять відрахування від отриманих нафтових доходів. Таким чином, забезпечується принцип рівності.

Результатом багаторічних наукових досліджень даної проблеми колективом російських авторів — представників провідної Міжнародної наукової школи “Управління надприбутком” — і стала рецензована монографія*.

Головна ідея книги — розкрити необхідність науково підтвердженого і справедливого розподілу всіх видів природної ренти між усіма громадянами Росії на базі системи інститутів громадянського суспільства (“на основі громадянської власності на природні ресурси”, Центрального банку природних ресурсів, Федерального фонду громадянських дивідендів, а також соціально орієнтованої системи акцизів, податків і обов'язкових платежів за природні ресурси).

* Разовский Ю.В., Макаркин Ю.Н., Горенкова Е.Ю. Минерально-сырьевой капитал. — М. : ИПО “У Никитских ворот”, 2013. — 352 с.

З метою реалізації поставлених у науковій праці завдань автори комплексно використали загальнонаукові теоретичні методи, в тому числі порівняльний аналіз, узагальнення (синтез) та формулювання нових теорій і гіпотез, порівняльно-історичний метод, класифікацію, а також спеціальні методи для економічних досліджень: економіко-статистичний, монографічний, абстрактно-логічний, економіко-математичний, моделювання, розрахунково-конструктивний, нормативний, графічний, прогностичний та ін.

Російські дослідники вперше вирішили фундаментальну наукову проблему — створення механізму адаптації соціально-економічних систем для умов “революції природи” на основі теорії ренти, громадянської власності та розширеного відтворення мінерально-сировинного капіталу. Автори книги довели теоретичні положення щодо рентного світогляду, здійснили істотний вклад у розвиток теорії ренти, розробивши її нові положення, класифікували джерела її формування та сформулювали закон природної ренти як окремий випадок загального закону еквівалентного обміну. Вчені надали рекомендації щодо: створення економічної бази громадянського суспільства на основі громадянської ренти (соціалізація ренти) і громадянської власності, розробивши новаторську методологію оцінки природної ренти; оподаткування різних видів ренти; організації ефективної та цивілізованої системи регулювання рентних відносин; інституціоналізації системи рентного природокористування. Дослідники також далі розвивають поняття мінерально-сировинного капіталу, пропонують методичні рекомендації щодо визначення його вартості, рівня ризику та ефективності використання в періоди кризи економіки.

Деякі розділи монографії присвячено формуванню, ефективності використання і відтворення мінерально-сировинного капіталу, в тому числі капіталу нафтогазової компанії, методології оцінки ренти від використання мінерально-сировинного капіталу (розглянуто оцінку абсолютної та диференціальної нафтогазової ренти, алгоритмізовану оцінку ренти на прикладі ВАТ “Сургутнафтогаз”), впливу податків на ефективність відтворення мінерально-сировинного капіталу (наприклад, розглянуто плату за видобування нафти і газового конденсату), формуванню мінерально-сировинного капіталу на основі системи обов’язкових платежів і податків, типізації рівнів ефективності використання мінерально-сировинного капіталу та іншим питанням. Автори розвивають наукові положення праці К. Маркса “Капітал” стосовно до сучасних умов використання мінерально-сировинних ресурсів, а також пріоритетні напрями теорії обмінознавства, енергетичної теорії оцінки ефективності використання мінерально-сировинного капіталу та ін.

Для справедливого розподілу ренти автори пропонують прийняти Федеральний закон “Про порядок регулювання доходів, які формуються в процесі використання природних ресурсів” та уложення (білль) “Про громадянське суспільство і правову державу”.

Вони також пропонують акціонувати природне середовище на основі інституту громадянської власності, що дозволить забезпечити кожному громадянину істотну частину його доходів у формі громадянської ренти (громадянських дивідендів), які формуються від орендної плати, ліцензійних зборів, акцизів і ресурсних податків за використання природних багатств, тобто кожен громадянин може стати рантьє. Науковий колектив авторів, які є спеціалістами у сфері надкорис-

тування, значну частину книги присвятив питанням визначення і розподілу гірничої ренти, а також розкрив спільні та відмінні риси гірничої, земельної та фінансової ренти.

У книзі запропоновано методику та викладено послідовність оцінки абсолютної та диференціальної нафтогазової ренти, вдосконалену та адаптовану до кризових умов функціонування інтегрованої нафтогазової компанії; представлено метод визначення надбавки за ризик при оцінці нафтогазової ренти та спосіб встановлення рівня мінімальної ефективності використання мінерально-сировинного капіталу; розроблено пропозиції щодо вдосконалення системи вилучення частини надприбутку нафтогазової компанії.

Автори здійснили глибокі та всебічні фундаментальні дослідження для розвитку економічної науки, в тому числі економіки надрокористування, а також прикладні, які коригують управлінські рішення соціально-практичних проблем: поліпшення якості життя російських громадян шляхом справедливого розподілу гірничої ренти для потреб кожного жителя РФ.

Заключну частину монографії присвячено специфіці оформлення результатів наукового дослідження і рекомендаціям щодо раціонального використання мінерально-сировинних ресурсів.

У книзі російських учених є багато спірних моментів, тому варто дискусійно обговорити результати їх досліджень. Викликають сумніви деякі твердження авторів щодо пріоритетності законів природи (адже природа також була створена), створення живих істот (і людини) природою, прогнозів, сенсу життя (“нескінченне продовження самого життя” може призвести до поганих наслідків для Землі, якщо носії життя будуть жадібними, ненаситними, користолюбними, морально деградованими і такими, що відчувають ненависть), причин кліматичних змін, аномальних проявів природи, масштабних техногенних аварій та екологічних катастроф, воєн, криз в економіці. Основна причина цих катастроф – боротьба за ресурси і хижацьке їх використання. Втім, дані зауваження не зменшують значущості рецензованого видання.

Фундаментальні дослідження авторитетних російських учених спрямовано на посилення інтелектуального потенціалу суспільства шляхом здобуття нового знання і його використання в загальній освіті та підготовці фахівців у сфері економіки надрокористування. Популяризація даного видання сприятиме поширенню новаторських наукових знань і досліджень російських учених у сучасній і доступній формі серед широкого кола читачів, а особливо для вчених і спеціалістів у сфері економіки природокористування, стратегічного управління, фахівців природо-експлуатуючих компаній, які отримують ренту, і державних службовців. Крім того, книга сприятиме досягненню високого рівня та якості національного людського капіталу як інтенсивного виробничого фактора. Дуже важливо, щоб мінерально-сировинний капітал сприяв розвитку людського капіталу. Вона є особливо важливою як для модернізації української економіки, оскільки наша країна має значний рентний потенціал, так і для розвитку сучасної української економічної науки надрокористування.

Рецензія надійшла до редакції 1 жовтня 2013 р.
